

MNG52 Зэгсний бэлчээрийг усжуулах суваг байгуулах

Малд тэжээл болох ургамал бүхий талбайг бэлчээр гэж үзэж болох бөгөөд нутаг орон бүр өөр хоорондоо аль нэгэн байдлаараа ялгаатай ургамал бүхий бэлчээртэй байдаг.

Хадлан бордоо авах боломжгүй эсвэл ургац бага авах говь, цөлийн бүсэд байгалийн бусад нөөц баялгийг ашиглаж тэжээл бэлтгэх асуудал хөдөө аж ахуйд онцгой ач холбогдолтой төдийгүй тэжээлийн бат бааз бүрдүүлэх чухал ач холбогдолтой.

Үүний нэг жишээ нь нуурын орчим ургасан зэгсний нөөцөнд түшиглэн бэлчээрийн талбайг өргөтгөж, тэжээлийн нөөцийг нэмэгдүүлж болдог туршлага байдаг.

Ховд аймгийн Хар-Ус нуурын БЦГ-ын Агваш арал дээр байрлах Зэгс бүхий ус намгархаг газрыг хуучин малын бэлчээрт ашиглаж байсан хэдий ч сүүлийн жилүүдэд зэгснүүд нь шатаж, усгүй болсноос ашиглагдахгүй 3-5 жил болсныг сэргээн ашиглах, бэлчээр талхлагдахаас сэргийлэх, нөөц бэлчээртэй болох, малын төвлөрлийг багасгах зорилгоор нуураас тусгай суваг татаж ус оруулан зэгсний бэлчээрийг сэргээн сайжруулсан байна.

Энд Агваш багийн 40-өөд өрхийн 3000 гаруй бод мал хавар, зуны улиралд 3-р сарын 20ноос 6-р сарын 10 хүртэл, намар 10-р сарын 20ноос 1-р сарын 10 хүртэл бэлчээрлэдэг байна.

Зэгсний бэлчээрийг усжуулахдаа Хар-Ус нуурын зүүн талын хамгаалалтаас 700м урттай, 2м өргөн, 1 м гүнтэй суваг татаж нуурын хөвд ус оруулсан.

Энэхүү ажлыг 6-р сараас эхлэн 10 хоногийн хугацаанд Ховд аймгийн Дөргөн сумын менежментийг холбоо, сумын ЗДТГ, малчдын бүлэг /Агваш их арал/ хамтран гүйцэтгэсэн байна.

Зэгсийг зохистой ашиглах асуудлыг анзаарахгүй бол энэхүү ургамлын нөөц багасаж, ургац буурах, улмаар нуурын усны түвшин доошилж ургамал амьтанд муугаар нөлөөлж болзошгүй талтай.

Зэгс шагшуургыг ихэвчлэн зурваслан хадах, мөн байгалийн нөхцөлд сэргэн ургах, нөхцөлд төлжих явцыг хангахын тулд хадсан газрыг нэгээс гурван жил өнжөөх замаар сэлгэн ашиглах хэрэгтэй. Ингэснээр зэгсний багавтар нөөцийг олон жил ашиглаж болох талтай.

Зүүн зургийн тайлбар: Баруун зургийн тайлбар:

Байршил: Ховд аймаг Дөргөн сум

Технологийн хамрах хүрээ: 13000 га

Хөрс, ус хамгаалах арга хэмжээний төрөл: ургамалжуулалт, инженерийн байгууламж

Газар ашиглалтын төрөл: Бэлчээр

Уур амьсгал: Хуурай **MONCAT** мэдээллийн

сангийн нэрзүй: MNG52

Технологийг нэвтрүүлсэн: “Хишиг үзүүр” ТББ

Технологийг бүртгэсэн: Геоэкологийн хүрээлэнгийн Д.Даш

Он, сар, өдөр: 2011.09.12

Эмхэтгэгчдийн тайлбар:

Ангилал

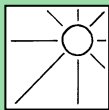
Газар ашиглалтанд тулгарч буй асуудал: Зэгсний гарц муудах, бэлчээрийн талбай хомсдох

Газар ашиглалт

Бэлчээр

Уур амьсгал

Хуурай

Доройтлын хэлбэр

Биологийн доройтол: биомасс буурсан

Салхины элэгдэл:

Хөрс, ус хамгаалах арга хэмжээний төрөл

Инжнерийн байгууламжийн: далан сувгаар усжуулах

Техник үүрэг/үзүүлэх шууд нөлөө:

- Урсац тогтоох, шилжүүлэх
- Газрын хөрсийг сайжруулах
- Хөрсний ус нэвтрүүлэх чадавхийг сайжруулах
- Хөрсний ус барих чадавхийг нэмэгдүүлэх
- Ул хөрсний усан хангамжийг сайжруулах
- Усны хангамжийг нэмэгдүүлэх
- Ургамлын төрөл зүйлийг нэмэгдүүлэх

Техник үүрэг/үзүүлэх дам нөлөө:

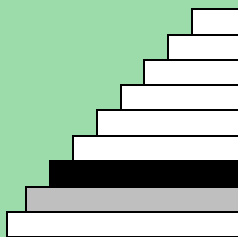
- Байгалийн ургамал нөхөн сэргээгдэж, ургац нь нэмэгдэнэ.

Байгаль орчин

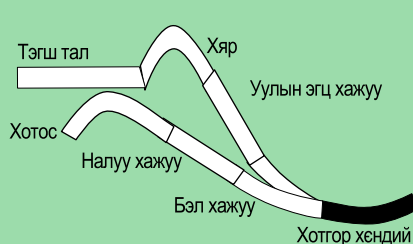
Жилийн дундаж хур тунадас (мм)

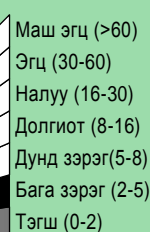
Өндөршил (д.т.д м)

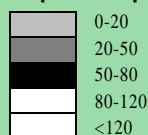
Гадаргын хэлбэр

Налуужилт(%)

Хөрсний гүн (см)

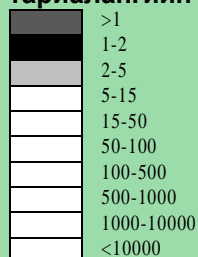

Ургамал ургах хугацаа: 130 хоног
 Хөрсний үржил шим: Өндөр
 Хөрсний бүтэц: Шаварлаг
 Гадаргын байдал:
 Хөрсний ус нэвтрүүлэх чадвар: Дунд
 Хөрсний элэгдэл эвдрэлд өртөх байдал: маш их
 Хөрсний органик бодис: Их

Агаарын жилийн дундаж температур: 4 C°.
 Хамгийн их/бага температур: +39/-36
 Агаарын хамгийн их/бага даралт: 10 сард 873 /мб/, 3сард 827 /мб/
 Агаарын жилийн дундаж даралт: 851.7 /мб/
 Нарны гийгүүллийн үргэлжлэх хугацаа: Жилд 3120 цаг, 5-6 р сар буюу хамгийн ихдээ 315 цаг, 12-р сар буюу хамгийн багадаа 200 цаг байдаг байна.

Нийгэм-эдийн засаг

Нэг өрхөд ноогдох тариалангийн талбай (га)

Газар ашиглалтын эрх: Нээлттэй
 Газар эзэмшсэн эсэх: Нийтийн/улсын
 Зах зээлийн төрөлжилт: Холимог/амь зуулга/худалдаа наймаа
 Шаардагдах техник мэдлэг түвшин: Дунд: газар ашиглагч
 ХАА-аас гадна олох орлого, түүний ач холбогдол: 50%

Суурин/нүүдэлчин: Суурин
 Ядуурлын түвшин: Бага
 Ажилгүйдлийн түвшин: Дунд
 Нийгмийн зохион байгуулалт: Сайн

Техникийн зураг: Зэгсийг зохистой ашиглах асуудлыг анзаарахгүй бол энэхүү ургамлын нөөц багасаж, ургац буурах, улмаар нуурын усны түвшин доошилж ургамал амьтанд муугаар нөлөөлж болзошгүй талтай. Зэгс шагшуургыг ихэвчлэн зурваслан хадах, мөн байгалийн нөхцөлд сэргэн ургах, нөхцөлд төлжих явцыг хангахын тулд хадсан газрыг нэгээс гурван жил өнжөөх замаар сэлгэн ашиглах хэрэгтэй. Ингэснээр зэгсний багавтар нөөцийг олон жил ашиглаж болох талтай.

Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, хөрөнгө оруулалт, үнэ өртөг

Үйл ажиллагааны дараалал	Байгуулахад гарах зардал /1 худаг гаргахад/, 1 \$-ыг 1420 төгрөгөөр бодов		
	Хөрөнгө оруулалт	өртөг (US\$)	Газар ашиглагчаас гарах %
1. Суваг татах газрыг сонгох			17%
2. Суваг татах			0%
			0%
			100%
Нийт			0%

Хүн хүчний өртөг	Бусад хөрөнгө оруулалт												
<table border="0"> <tr> <td>☐</td> <td>Их</td> <td>☐</td> <td>Их</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>Дунд</td> <td>☐</td> <td>Дунд</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>Бага</td> <td>☐</td> <td>Бага</td> </tr> </table>	☐	Их	☐	Их	☐	Дунд	☐	Дунд	☐	Бага	☐	Бага	
☐	Их	☐	Их										
☐	Дунд	☐	Дунд										
☐	Бага	☐	Бага										

Урсгал хийгдэх үйл ажиллагаа	Урсгал зардал 1жилд /га-аар/		
	Гарах зардал	өртөг (US\$)	Газар ашиглагчаас гарах %
1. Далан шуудуйг засварлах			100%
2.			100%
			100%
Нийт			100%

Үнэлгээ

Үр ашиг /газар ашиглагчаас хамаарсан өртөг	Газар ашиглагчийн үзэж байгаагаар олсон ашиг	Богино хугацаанд	Урт хугацаанд
	Анх байгуулахад зарцуулагдсан зардалтай харьцуулахад олсон үр ашиг	Сөрөг	Дунд Эерэг
	Урсгал зардалтай харьцуулахад олсон үр ашиг	Эерэг	Тодорхойгүй

Технологийн нөлөөлөл	
Бүтээгдэхүүн болон нийгэм эдийн засгийн үр ашиг	Бүтээгдэхүүн болон нийгэм эдийн засгийн алдагдал
☒ ☒ ☒ Тэжээлийн үйлдвэрлэл нэмэгдсэн	☒ ☐ ☐ Усалгааны усны эрэлт хэрэгцээ ихэссэн
☒ ☒ ☒ Ургац нэмэгдсэн	
☒ ☒ ☒ Мал аж ахуйн үйлдвэрлэл нэмэгдсэн	
☒ ☒ ☒ Усалгааны усны хүртээмж, чанар	
☒ ☒ ☒ Байгалийн гамшигийн эрсдэл буурсан	
Нийгэм соёлын үр ашиг	Нийгэм соёлын алдагдал
☒ ☒ ☒ Хамгаалал доройтлын талаарх мэдлэг сайжирсан	☐ ☐ ☐ байхгүй
☒ ☒ ☒ Хүнсний аюулгүй байдал сайжирсан	
☒ ☒ ☐ Эрүүл мэнд сайжирсан	
Экологийн үр ашиг	Экологийн алдагдал
☒ ☒ ☒ Усны хэмжээ, хүртээмж сайжирсан	☒ ☐ ☐ Голын урсац багассан
☒ ☒ ☒ Ургац хураалт сайжирсан	
☒ ☒ ☐ Хөрсний чийг нэмэгдсэн	
☒ ☒ ☐ Усны урсац сайжирса	
☒ ☐ ☐ Гүний усны түвшин сайжирсан	
☒ ☐ ☐ Биомассын хэмжээ нэмэгдсэн	
☒ ☐ ☐ Хөрс хагасах байдал буурсан	
Дам үр ашиг	Дам сул тал
☒ ☒ ☒ Усны хүртээмж сайжирсан	☐ ☐ ☐ байхгүй

Давуу тал ба/буюу → хэрхэн тогтвортой байлгах/сайжруулах	Сул тал ба/буюу → хэрхэн даван туулах
Доройтсон газрыг сэргээн усжуулж хадлангийн талбай болгосон → Үенч голын усыг зохистой зөв хувиарлах, усны алдагдлыг багасгах	Усны эрэлт хэрэгцээ ихсэж олон тийш салбаруулж авснаар хадлангийн талбайг бүрэн услах боломж багассан → Усны алдагдлыг багасгах хуваарьтай ашиглах болон туслах сувгийг тогтмол засаж сэлбэх
Малчид байгалийн эрсдлийг давах өвс тэжээлийн нөөцгүй байсан →	
Доройтсон бэлчээрийг сэргээж, ургацыг нэмэгдүүлсэн →	

Холбоо барих байгууллага: ШУА-ийн Газараүй - Геоэкологийн хүрээлэн: Цөлжилтийн судалгааны салбар
Утас: 976-11-325487   **Факс:** 976-11-322187
Вебсайт: www.igg.ac.mn, www.geo-eco.mn